

82

САНКАТУР

1332

НАСЛЕЂЕ

Корени српског исихазма

Мојсије СВЕТОГОРАЦ

СВЕТОГОРСКИ ДУХ У СРПСКОЈ ЦРКВИ*

Првопрестолни Светитељ српски Сава (†1236) био је Светогорац и то има велики значај за верујући српски народ. Враћајући се из Свете Горе у своју отаџбину, прва му је брига била организовање манастира, — па су тако манастири Студеница и Жича постали духовни и црквени центри. Око 1208. године дошао је Свети Сава у Студеницу са светим моштима свога оца Светог Симеона Немање (†1199) и постао њен игуман. Као студенички игуман написао је житије своме оцу које представља један значајан књижевни текст. После његовог избора, 1219. године, за првог Архиепископа српског, манастир Жича је постала седиште његове Архиепископије.

Свети Сава је заволео Цркву и радио је неуморно да оцрквени народ. Био је добар пастир, mudar учитељ, искоренитељ јереси, ктитор манастира, храмова и школа, састављач манастирских типика, песник црквених служби и преводилац значајних дела са грчког на српски. Свим тиме је харизматички Светитељ много допринео духовном и културном развоју свога народа и с правом се сматра за великог Просветитеља српског народа. Свети Симеон и Сава су, оснивањем манастира Хиландара (1198) на Атонској Гори постали оци и предводници читаве серије српских монаха који су затим монаховали у Хиландару.

Свети Симеон, пре но што је обукао монашку ризу, био је српски жупан који је уложио доста напора да искорени идолопоклонство из своје земље, а затим и јерес Богумила**, коју је на сабору осудио као што је и уништио њихове књиге.

Свети Сава је развио велику мисионарску активност. Враћајући се из Никеје пролази кроз омиљену му Свету Гору и одатле узима своје сараднике за организовање нове Архиепископије. Поклоничка путовања у Свету Земљу и у Цариград допринела су да он, заједно са светогорским предањем преноси и византијско јерусалимско предање у српске манастире. Целокупним делом надахнуо је своје саотечественике у оданости

* Из дела монаха Мојсија: *Светитељи Свете Горе* (излази ускоро на грчком).

** Јерес богумилска дошла је из Бугарске и наносила је штету српској земљи. Богумилско учење одбацује сваки спољашњи облик богослужења, црквени поредак и чиновне.

Православљу, љубави према монашком животу, уважењу византијске традиције и посебном поштовању Свете Горе. Свети Сава и до данас остаје најомиљенији српски Светитељ.

Синовац Светога Саве, Свети Сава II (†1271), син Краља Стефана Првовенчаног, био је постриженик Свете Горе атонске. Вратио се са Агона у своју отаџбину и хиротонисан је за епископа Захумског, а касније је изабран за Архиепископа српског (1236). Служио је Цркви и народу са великом љубављу и ревношћу.

Ученик Св. Саве II био је Свети Јоаникије I (†1279), Архиепископ српски (1271—1276), који је такође следовао свог учитеља на Агонској Гори. Служио је као монах и затим игуман у Хиландару, а одликовао се братољубљем и очинским старањем према свима. На упорне молбе Краља Уроша вратио се у Србију и прихватио да буде игуман у Студеници а затим српски Архиепископ. У његово време црква је уживала у миру. Подневши оставку на архиепископски престо, починуо је у миру.

Свети Евстатије I, Архиепископ српски (†1286), живео је у Светој Гори око двадесет година, као монах и игуман манастира Хиландара. Затим је позван за архипастира на Зетској епископији а касније изабран и на архиепископски престо (1279—1286). Био је Архипастир са завидном узвишеном љубаву према својој пастви. Такође је и Свети Сава III (†1316), Архиепископ српски (1309—1316), био Хиландарац и одатле отишао у отаџбину и делао у својој Цркви у народу.

Свети Никодим (†1325), пећски Архиепископ (1317—1324), дошао је врло млад у Свету Гору и постао хиландарски игуман. Његово пријатељство са Краљевима Драгутином и Милутином помогло му је у његовом делању. Лична љубав према аскетском животу учинила је да њоме надахнује и свој народ. Борио се и за искорењење јереси, за утврђење православне вере. Превео је на српски језик Јерусалимски типик Светог Саве Освећеног. Године 1313, као Хиландарски игуман ишао је у Цариград ради решавања извесних питања своје земље, према налогу Краља Милутина. Знао је добро грчки језик, волео књигу, преписивао је многе рукописе, а као Архиепископ српски урадио је не мало за свој народ.

Свети Данило II (†1325), пећски Архиепископ (1324—1337), био је претходно саветник код Краља Милутина, па је тај положај напустио и дошао у Свету Гору, у манастир Хиландар. Касније се одликовао игумановањем у њему. Године 1313. изабран је за епископа Бањског, а 1324. за Архиепископа српског. Борио се упорно са јересима, а нарочито је обнављао цркве и манастире и још више подизао нове. Четири пута посећивао је Свету Гору и проводио извесно време у атонској тишини. Трудољубиви Архиепископ и подвижник остао је познат и као сјајан биограф српских Краљева и Архиепископа. Ово његово дело је и до данас остало врло значајан извор са историју српског народа и српске земље. Његова љубав према књигама

показала се и у томе што је окупио заједно монахе Србе и Грке који су под његовим надзором радили систематски на превођењу и сређивању литургијских књига, створивши тако познату Пећску школу. Успео је да надахне свој народ љубављу према монаштву, према свету православне Византије и Светој Гори, односно верношћу Православљу. Унију је сматрао за одрицање од самог Хришћанства и зато се против ње борио. Свети Данило II се сматра за једног од најбољих наследника Светог Саве.

Познати Светогорици Никодим и Исаија послани су године 1375. у Цариград да би постигли измирење Српске и Цариградске Цркве. Проблем је био настао самовољним проглашењем српског Архиепископа Јоаникија (1338—46) за Патријарха и удаљивањем грчких митрополита из крајева које је заузео српски Краљ Стефан Душан (1331—55). Реакција васељенског Патријарха Калиста (1350—53) и цара Јована Кантакузина (1347—54) била је — издавање једног едикта којим се Српска Црква одлучује (екскомунитира), негде 1353. године. Та одлука о искључењу сада је била укинута и две Цркве су се измириле, најпре уз помоћ благочестивог српског деспота Јована Угљеше (†1371), а затим и Цара Лазара. Угљеша је много волео Свету Гору, штитио је и помагао, нарочито је обнављао манастире: Ватопед, Хиландар, Симонетру и Светог Павла. У то време је из Свете Горе отишао у Србију Преподобни Григорије Синаит (Млађи), који је нашао пријатеља у кнезу Лазару, великом љубитељу монаха и монаштва, који је већ пре тога био **помогао старца Григоријевог Светог Ромила Раваничког**, ученика Св. Григорија Синаита (Старијег).

На Цариградском престолу — у време доласка српског посланства — био је патријарх Филотиј Коконос (1364—76), светогорски исихаста и миротворац. Он је с љубављу примио српске посланике, састављене од исихаста: старца Исаију са ученицима Силвестером и Нифоном, и старца Никодима (касније Тисмански) који је био тумач и преводилац; у делегацији је био и Прот Свете Горе, кир Теофан. Тако је велико дело измирења двеју Цркава било заслуга Светогораца. Свети кнез Лазар је за ту услугу хтео да Никодим буде изабран на Пећски престо, али је овај, из смирења, одбио ту понуду и касније отишао у Румунију.

Свети Ромила Раванички (†1375) био је ученик Св. Григорија Синаита, са којим се заједно подвизавао у Светој Гори и Парорији (у Бугарској). Пред крај свога живота отишао је у манастир Раваницу, задужбину Лазареву. Тамо је пренео у **српско монаштво** аскетско и мистичко предање светих исихаста,* нарочито Григорија Синаита. Познати су и ученици Светог Ромила: Свети Нестор, Мартирије, Данило, Сисоје, који је био

* Исихасти (Тиховатељи), као ревнитељи вере јављају се веома рано. Велики проповедници исихазма били су Св. Јован Девствичник (VII век) и Симеон Нови Богослов (XI век). Велики исихаста прошлог века био је преподобни Серафим Саровски. Код Срба, као прави исихасти по начину живота, у наше време били су: преподобна Стефанида са Косова, о. Георгије Светогорац (родом из Херцеговине), и о. Јустин Белијски.

духовник кнеза Лазара а хиландарски игуман, затим Григорије Млађи, и други, који су дошли са Свете Горе и настанили се у разним крајевима Србије, оснивајући тамо нове манастире. Тако у Србији имамо велико ширење исихазма, које се поклапа се процватом писмености и књижевности и уметности а са центром у манастиру Ресави (Манасији). Уосталом, познати манастири Србије: Студеница, Жича, Сопотани, Грачаница, Дечани, Лазарица, Раваница и други никада нису ни прекидали тесне односе са Светом Гором, нарочито са Хиландаром.

Свети Патријарх српски Јефрем (†1399) био је светогорски монах и познати подвижник. Био је Патријарх у два наврата, а повукао се са престола да би се посветио молчалништву (ћутању, молитвеном тиховању) у пустињи. Био је истакнут исихаста.

Свети Григорије Исихаста (†1406), познат као Горњачки, био је ученик Св. Григорија Синаита и Светог Ромила Раваничког. После дугогодишњег подвижништва у Светој Гори врапио се у Србију и тамо основао манастир Горњак; на Св. Гори је основао манастир познат и до данас под његовим именом — Григоријат, у чему га је помагао побожни Јован Угљеша, о коме је већ било речи.

У Хиландару је закратко живео и познати српски Патријарх Макарије (†1574), који је са посебном ревношћу радио у својој Цркви и у најтежа времена турског ропства предводно свој народ. У његово време обновљена је Пећка Патријаршија (1557), уз помоћ везира Мехмед паше Соколовића, који је био утицајан на Порти. Патријаршија је оживела и Патријарх је постао егзарх свога напаћеног народа. У време туркократије било је доста необразованости, затим борбе са унијом и других невоља, али је српски народ под руководством Макаријевим остао веран Православљу и својој Цркви. Било је то време када је вршен притисак за исламизацију хришћана, и када је владао познати данак у крви. Напомињемо да је било и оних који су веру променили и који су постали веома утицајни у Трској али нису заборављали свој народ, него су га помагали. Такав је био, као што рекосмо, и сродник патријарха Макарија Мехмед наша Соколовић.

Почетком 17. века хиландарски монах Рафаило послан је на службу у манастирски метох код данашњег града Зрењанина у Војводини, у Банату. Тамо је наставио свој богоугодни подвижнички живот и тамо се и преставио. Бог му је дао дар чудотворства, а народ је окружио његов гроб поштивањем, па је увршћен у Светитеље. И до данас болесни долазе са вером његовом гробу, проводе молитвене ноћи и по вери својој добијају исцељења.

Несумњиво да је било и других Хиландараца и Светогораца који су одлазили у Србију и служили народу и Цркви.

Није незнатан број девет Архиепископа и Патријарха Српске Цркве, који су кренули у Србију са Атонске Горе. Њихов утицај и дух светогорски, који су пренели у Српску Цркву,

имао је велики значај за њен даљи живот и рад. Тако исто, и оснивање манастира од Светих Јерараха, који су своје почетке и завршетке живота у њима проводили; затим преводи богослужбених књига, синксара, типика, или пак оригинално писање — све је то било значајна основа за младу Српску Цркву. Ученици Св. Григорија Синаита дали су српској земљи исихазам, а што су наставили њихови ученици, који су такође оснивали манастире и молчалнице. Они су преносили светогорски благослов, благодатно искуство, подвижничке текстове и исихастичко богословље, и тако стварали прави препород у српском народу, управо пред дуговековно ропство под иноверним Турцима.

Присуство манастира Хиландара у Светој Гори увек је представљало мост између Византије и Србије, колевку српског монаштва, духовни расадник Српске Цркве, а такође и велико поклоничко место за сав српски народ. Наиме, у Хиландару су настајали главни преводи, оригинална дела, писана Житија Светитеља Српских, као што су у њему и зачеци српске иконографије, — а што је све имало велику улогу у духовном путу Србије од Средњег века до данас. Кажемо до данас, јер последње две деценије Хиландар, па самим тим и Света Гора, постоје живо присутни у српској култури.

Превео са грчког:

Јер. Атанасије ЈЕВТИЋ